

УДК 75.03(477.8) “18”

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКЕ МАЛЯРСТВО ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ: СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ

Ярослав БОБОШ

*Кафедра академічного рисунку,
Львівська національна академія мистецтв,
вул. Кубійовича, 38, Львів, Україна, 79000
тел.: +38 (096) 783-72-95*

У процесі дослідження вивчено та узагальнено найрізноманітніші літературні джерела та виокремлено плеяду митців, яких, передовсім, об'єднувала спільна мета – служіння українському мистецтву та українському народові. З'ясовано, що реальним втіленням цих засад займалися українські меценати (В. Дідушицький, В. Федорович, І. Левинський та багато інших), а також українські підприємці, громадські товариства та християнські громади. Вони відкривали можливості для творчої праці та церковних замовлень на ікони та розписи. На підставі дослідженого, можна говорити про активне мистецьке життя Галичини кінця XIX – початку XX століття.

Ключові слова: західноукраїнське малярство, тенденції, Галичина, живопис, образотворче мистецтво.

Друга половина XIX століття як період у мистецтві – це потужне історико-культурне та мистецьке явище, яке є надзвичайно багатограним предметом для наукового пошуку. У процесі дослідження вивчено та узагальнено найрізноманітніші літературні джерела, які можна об'єднати у три групи:

- публікації у періодичній пресі довідкового, інформативного та науково-популярного змісту дорадянського періоду;
- праці з історії українського мистецтва та культури, окремі дослідження українських науковців радянського періоду (1960 – до 1991 року).
- мистецтвознавчі та культурологічні дослідження періоду Незалежності, спрямовані на об'єктивне вивчення історії українського мистецтва.

Значне місце для розуміння соціально-політичних і художніх процесів, що проходили в Галичині протягом другої половини XIX – початку XX століть мають тогочасні друковані видання, як україномовні, так і публіковані польською мовою. Безперечно, ці видання різняться як за рівнем професійності та систематизації матеріалу, проте, у сукупності вони становлять потужний довідковий пласт, що висвітлював різнобічні художні події, які дають інформацію про стан українського культурно-мистецького середовища загалом. Перші публікації про українських митців другої половини XIX століття з'являються в українських періодичних виданнях, що постали у 1848–1890-х роках [3]. За короткий період, за якихось тридцять років, перелік газетних назв на західноукраїнських землях сягав сотень найменувань. Передовсім це були газетні видавництва, що виходили друком

у Львові, а згодом поширилися у різних містах Галичини (Перемишлі, Коломиї, Стрию, Дрогобичі тощо) [5]. Серед найпопулярніших львівських видань були газети “Зоря Галицька”, “Руский Дневник”, “Батьківщина”, “Слово”, “Галичанин”, “Руслан”, “Пчола”, “Зоря” та деякі інші [13]. У кожному з вищезгаданих видань обов’язково подавали хроніку з мистецького життя Львова (театрального, музичного, літературного, художнього тощо) та окремі замальовки з творчості українських живописців і графіків. Починаючи з 1880-х років друкується газета “Діло”, яка до 1939 року була найпопулярнішим щоденним виданням не лише в Західній Україні, а й серед українців, котрі жили закордоном. На сучасному етапі матеріали цього часопису є чи не найповнішим джерелом для вивчення життя та творчої діяльності таких відомих живописців, як К. Устиянович, Т. Копистинський, А. Пилихівській, С. Томасевич, Ю. Панькевич, О. Скруток, І. Труш, М. Івасюк, А. Кохановська та багатьох інших галицьких, зокрема, львівських живописців, графіків, скульпторів. В останній третині XIX століття відбувається справжній спалах україномовних періодичних видань, що зумовлювалось активізацією національно-визвольних рухів українського народу за свої політичні та соціальні права. Ці події супроводжувалися не лише кількісним збільшенням газет та журналів, а й підвищенням їхнього фахового та технічного рівнів. Щодо останнього, то маємо на увазі появу якісних чорно-білих, а згодом кольорових репродукцій живописних робіт видатних українських митців. Тут же репродукували графічні та живописні праці галицьких та східноукраїнських художників (К. Устияновича, Т. Копистинського, Ю. Панькевича, Т. Шевченка та інших). Показово, що в окремих номерах подавали також аналітичні мистецькі статті щодо тогочасних європейських мистецьких стилів та їх впливу на розвиток львівського малярства.

Що стосується висвітлення мистецьких процесів в українських виданнях, варто зауважити, що матеріал подавали згідно з періодичністю їх виходу у світ: тобто, автори або миттєво реагували на культурно-мистецьку подію, або подавали масштабний матеріал з аналізом того чи іншого явища. Зокрема, газети, що виходили чи не щодня, як правило, відображали хроніку мистецького життя у коротких статтях. Натомість журнали (“Будучність” [16], “Літературно-науковий вісник” тощо) зосереджували свою увагу на явищах, які потребували аналізу.

Особливо значною, на нашу думку, була діяльність львівського “Літературно-наукового вісника”. Серед дописувачів журналу були такі видатні особистості української культури, як Іван Франко, Михайло Грушевський та інші [18]. Певні інформаційні дані можна почерпнути з періодичних видань, що виходили у Львові німецькою та польською мовами. Це мало політичну підоснову. Відень фінансував будь-які німецькомовні проекти. Разом з тим, оскільки Галичина, перебувала у статусі окремої провінції Австро-Угорської імперії, тут офіційно функціонували три мови: державна, німецька, та дві крайові, українська і польська. Така ситуація “де-факто” зберігалась аж до 1918 року. Для українців Галичини влада Відня передбачала видання двох газет. Одна виходила у Львові німецькою мовою [22], а друга – у столиці імперії українською [1]. Обидва ці видання значне місце на своїх урядових сторінках приділяли українській культурі та мистецтву, художникам, архітекторам, мистецьким процесам у країні тощо. Окрім того, у Львові, де майже кожний краще чи гірше володів німецькою мовою, де, зрештою, проживала велика німецька громада, у бібліотеках, читальнях, громадських та навчальних закладах можна було отримати велику кількість різноманітних періодичних видань з Відня,

Берліна, Лондона та з інших європейських столиць. Інколи, у цій пресі друкували інформацію про українські культурні процеси в Галичині [22], а серед іншого публікували дані про живописців та їхню творчу діяльність. Особливо активно ці матеріали висвітлювали у 1899–1900-му роках. У Львові у цей час налічувалося близько півсотні газет. Найпопулярнішими були “Газета Львівська”, “Слово польське”, “Газета вечірня”, “Кур’єр Львівський” що виходили польською мовою (інколи з німецькими офіційними текстами).

У кінці XIX – на початку XX століть у Львові з’являлися окремі мистецтвознавчі публікації. Переважно, це були малотиражні брошури з коротким описом життя і творчості того чи іншого митця, або з розлогою інформацією про діяльність мистецьких товариств. Зазначимо також, що у місті популярністю користувалися також польські видання Кракова і Варшави, що висвітлювали художні події у Львові та Галичині загалом [20].

Видання цього періоду ставали все професійнішими рівня. Період 1900–1920-х років відзначається, найбільшою кількістю аналітичних праць, присвячених культурі, мистецтву та творчій діяльності українських художників другої половини XIX століття [4]. І це зрозуміло, адже погляд з відстані часу стає глибшим та яснішим. Окрім того, доцільно відзначити, що це було пов’язане з тим, що на Західній Україні сформувалася школа української мистецької критики високого професійного рівня, представниками були Іван Труш, Юліан Панькевич, Микола Голубець та інші. Передовсім дослідження були присвячені К. Устияновичу, Т. Копистинському, Т. Яхимовичу та деяким іншим українським митцям “австрійської доби”. Також українські автори присвячували свої статті польським і німецьким живописцям, котрі висвітлювали події української історії. У 1920–1940-х роках з’явилися сотні публікацій, присвячених українським національним мистецьким аспектам 1870–1900 років. Треба аргументовано заявити, що численні статті друкували в газетах, журналах, окремих виданнях тощо [4]. Окрім того, до певних знаменних подій, ювілеїв, виставок, експозицій виходили каталоги, буклети, листівки і т. д. Водночас маємо окремі польськомовні видання, в котрих у тих чи інших формах досить поважно висвітлювали художні процеси в українському середовищі Львова та Східної Галичини загалом, приділяли увагу окремим мистецьким постатям тощо [23]. Про цей час маємо інші інформаційні повідомлення в українській та польській пресі [2].

Важливим джерелом для дослідження теми нашої роботи стали видання другої половини XX століття. Нещодавно друком вийшла велика кількість довідників, статей, книжок з дотичним матеріалом тощо [9], які суттєво доповнюють базу даних щодо нашої теми дослідження. Інформацію про українських художників другої половини XIX – початку XX століть можна знайти у монографічних працях та статтях, друканих у періодиці в різних країнах (Російській Федерації, Польщі, Німеччині, Румунії, Угорщині, Австрії, Сполучених Штатах Америки, Канаді, Франції).

З інформативних джерел варто також виокремити дисертації на здобуття наукових ступенів, які захищали в Україні у період 1990–2008 років. Це був час, коли з науковців спала необхідність використовувати обов’язкові політичні догмати, а відповідно вони могли відкритіше подавати інформацію і своє розуміння художніх процесів у Галичині. Серед робіт виокремимо працю Л. Купчинської, яка фундаментально проаналізувала творчу діяльність Теофіла Копистинського

[10], дисертацію О. Семчишин-Гузнер, у якій авторка торкнулася загального стану мистецького життя у Львові, діяльності окремих митців [15]. Окремі факти до нашої тематики можна почерпнути зі спеціалізованих періодичних журналів, корпоративних збірників, наукових оглядів, щорічників різних наукових мистецьких закладів тощо. Важливе місце у розширенні інформативного матеріалу про історію та розвиток малярства Галичини, зокрема Львова другої половини XIX століття, художників, що його творили, мистецьких та організаційних процесів, посідають книги, журнали, статті у наукових вісниках [14]. У загальному теоретичному осмисленні проблем, порушених у цій роботі, автор спирається на концептуальні дослідження провідних сучасних українських учених: Я. Нановського, В. Овсійчука, О. Федорука, В. Рубан, А. Жаборюка, М. Батога, Л. Купчинської, Ю. Ямаша, Р. Шмагала та інших. Ці джерела поглиблюють наше уявлення про час, коли формувалися світоглядні переконання і мистецькі пріоритети львівських живописців.

Проведений у статті аналіз дає підстави зробити висновок, що культурна сфера Галичини і мистецьке життя, як її невід'ємна складова, протягом досліджуваного періоду акумулювали в собі складне переплетення політичних, естетичних та національних проблем. Зрушення, котрі відбувалися під їхнім впливом у свідомості митців, вибір ними естетичної, а разом з нею й ідейної концепції, залежав від усвідомлення ними своєї ролі в національному культурному процесі. Як свідчить опрацьований матеріал, у творчості провідних українських митців, найважливішим моментом стало розуміння художниками призначення мистецтва, відмінне від західноєвропейських тенденцій так званого "чистого мистецтва". Необхідно зазначити, що в цей період з'являється низка яскравих творчих індивідуальностей, кожна з яких вносить свій помітний внесок у розвиток українського малярства на національному ґрунті. Остання третина XIX століття спричинилася до формування національної своєрідності українського образотворчого мистецтва. Звернувшись до народної культури, такі художники як К. Устиянович, Т. Копистинський, Т. Романчук, О. Скруток, С. Томасевич, Ю. Панькевич, І. Труш, Г. Рошкевич, Ю. Пігуляк та інші зуміли втілити в своїх творах важливі морально-естетичні проблеми, які пов'язані з поширенням у мистецтві народних національних образів. Ці художники належали до різних мистецьких шкіл, працювали у різних напрямках та жанрах, але кожен із них зробив свій внесок в утвердження українського мистецтва як явища національної культури.

Список використаної літератури

1. Вісник. Газета українською мовою. – Відень, 1852.
2. *Горняткевич Д.* Іван Труш / Д. Горняткевич // Краківські Вісті. – Краків : 1943. – № 56–60.
3. *Голубець М.* До рідного ґрунту / М. Голубець // Історія української культури. – Львів, 1937. – 846 с.
4. *Голубець М.* Галицьке малярство : (Три статті) / Микола Голубець. – Львів : Логос, 1926. – 88 с.
5. Дещо о нашій церковній живописі // Діло. – Львів, 1888. – № 7–10.
6. Історія Львова в документах і матеріалах. – К. : 1986. – С. 108.

7. Качурак К. Артистична виставка Товариства для розвою руської штуки у Львові в 1900 році / К. Качурак // Діло. – Львів, 1900. – Ч. 251.

8. Коваленко О. М. З історії художніх об'єднань України / О. М. Коваленко // Український історичний журнал. – К. : 1972. – №1. – С. 82–87.

9. Культурне Відродження в Україні. – Львів : Астериск, 1993. – 248 с.

10. Купчинська Л. Творчість Теофіла Копистинського у контексті розвитку образотворчого мистецтва західноукраїнських земель другої половини ХІХ – початку ХХ століть / Лариса Купчинська. – Львів-Філадельфія, 2009. – 316 с.

11. Нагірний В. Товариство для розвою руської штуки / В. Нагірний // Діло. – Львів, 1898. – Ч. 218.

12. Нановський Я. Корнило Миколайович Устиянович / Я. Нановський. – К. : Мистецтво, 1963. – С. 63.

13. О реформъ школь краєвихъ въ Галичинъ // Слово. – Львів, 1865. – Ч. 75.

14. Свенціцький І. Шлях розвитку українського мистецтва в Галичині / І. Свенціцький // Наші дні. – Львів, 1941. – №3.

15. Семчишин-Гузнер О. І. Художнє життя Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століть : автореф. на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства / О. І. Семчишин-Гузнер. – Львів, 2000. – 19 с.

16. Труш І. Чи можлива у нас штука / І. Труш // Будучність. – 1899. – № 7. – С. 10–41.

17. Українське церковне мистецтво 1880–1920. Західний регіон / О. Герій, А. Туркевич-Клімашевський, І. Кодлубай, О. Нога. – Львів : НВФ “Українські технології”, 2012. – Т. 1. – 392 с.:іл.

18. Франко І. Літературно-критичні статті / Іван Франко. – К. : Держлітвид, 1950. – 448 с.

19. Шиш Н. А. Культурно-національне питання на Україні у ХІХ ст. / Н. А. Шиш // Укр. істор. жур. – 1991. – № 3.

20. Akademia sztuk pięknych w Krakowie: Materiały do dziejów. – Т. 1. 1816–1895 / pod. red. E. Dutkiewiczza. – 1959. – 291 с.: 10 л. іл. Т. 2. 1895–1839 / pod. red. E. Dutkiewiczza. – 1969. – 192 с.: 34 л. іл.

21. Gazeta Lwowska. – Lwów, 1870–1880 r.r. – Nowynu.

22. Lemberg zeitung. – Lwów, 1896–1900.

23. Katalog wystawy obrazów ukraińskich artystów. [24.1.1905–27.2.1905]. – Lwów, 1905.

Стаття надійшла до редколегії 12.09.2014

Прийнята до друку 21.10.2014

LEADING TRENDS OF WEST UKRAINIAN PAINTING AT THE END OF THE 19TH CENTURY: STATE OF INVESTIGATION

Jaroslav BOBOSH

*Department of academic drawing,
Lviv National Academy of Arts,
str. Kubiivoyuch, 38, Lviv, Ukraine, 79000,
тел.: +38 (096) 783-72-95*

The article deals with the cultural processes which have defined the character of the trends in the painting in Galicia at the end of the 19th century and the complete consolidation of the main genres in Ukrainian painting – everyday genre, portrait genre, landscape genre, historic genre, and the conception of the other genres: battle-painting, animalistic genre, still life etc.

National painting which was started in Galicia in the 70s of the 19th century, revealed its variety in the different art trends performing not only its aesthetics function – under that conditions, the art was also politically charged.

Fine Art has also helped to show the peculiarities of the west Ukrainian culture and to become acquainted with the specific features due to the peculiarities of social and political life of Ukrainian people under the Austro-Hungarian Empire.

Nowadays, thanks to the huge efforts of local scientists, cultural and political figures, and also foreign researches, the forgotten names, as well as the lost painting values of that difficult time are being retrieved. It makes it possible to introduce to the science and wide audience those parts of the history of Ukrainian painting which due to different circumstances were unknown till the present time.

Only on the basis of a such difficult work the conception about the whole picture of the painting of Lviv in 1870 – 1900 will be formed. It will be possible to show its influence on the general cultural situation in Galicia and whole Ukrainian population, regardless of the state formation of that time.

Moreover, the active Ukrainian artistic life of Galicia is an evidence of the fact, that the whole national idea dominates more intensively, and due to the rate of national revival of Ukrainian nation, Galicia of the last third of the twentieth century was ahead of the Eastern Ukraine.

On the basis of the research, we may state, that during 1870 – 1900-ies a large number of artists of different nationalities (Poles, Austrians, Germans etc.) have been residing and working in Lviv.

In the article we have defined the number of Ukrainian artists unified by the common aim – to serve Ukrainian art and Ukrainian people.

Keywords: west Ukrainian painting, Galicia, genre, 19th century, trend, Ukrainian people, native scientists, Fine Art, west Ukrainian culture.